

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย” โดยมุ่งศึกษาพัฒนาการและสถานะการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ตะวันตก และแนวคิดการจัดการความรู้เชิงพุทธมาใช้ประกอบในการวิจัย เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย เฉพาะโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ปีงบประมาณ 2556 และโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ คือมีจำนวนนักเรียนเกิน 300 รูปขึ้นไปในแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ 1 โรงเรียน ได้แก่ 1) ภาคเหนือ โรงเรียนเชตุพนศึกษา วัดเชตุพน จังหวัดเชียงใหม่ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น 3) ภาคกลาง โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วัดจุฬาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 4) ภาคใต้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

รูปแบบที่ใช้การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาปรากฏการณ์จากสภาพแวดล้อมตามความจริงในทุกมิติของการจัดการความรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์นั้นๆ โดยการวิจัยจะประกอบไปด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เลือกแบบเจาะจงเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) และจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Participation Focus group Discussion) โดยมีการกำหนดขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสารเพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ในสังคมตะวันตก และแนวคิดการจัดการความรู้เชิงพุทธเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็น

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลทางทฤษฎีและเป็นแนวความคิดในการจัดทำแบบคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (interview schedule)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดตรงประเด็นตามที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตัวเอง ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยเป็นการสัมภาษณ์แบบสองทาง (Two way Communication)

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทยทั้ง 4 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 1 โรงเรียน และได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 13 คน โดยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับผู้อำนวยการส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 คน

2. ระดับผู้บริหาร ได้แก่ ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการหรือหัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 8 คน ประกอบไปด้วย

- 1) ภาคเหนือคือ ผู้จัดการ โรงเรียนเขตพูนศึกษา วัดเขตพูน จังหวัดเชียงใหม่
- 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ผู้จัดการ โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น
- 3) ภาคกลางคือ ผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการ โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วัดชูจิตธรรมาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 4) ภาคใต้คือ ผู้จัดการ/ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 5) ภาคเหนือคือ ผู้อำนวยการ โรงเรียนเขตพูนศึกษา วัดเขตพูน จังหวัดเชียงใหม่
- 6) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ผู้อำนวยการ โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น
- 7) ภาคกลางคือ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการ โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วัดชูจิตธรรมาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 8) ภาคใต้คือ หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. ระดับพระภิกษุและบุคลากรวิชาชีพ ได้แก่ ครู หัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มงานหลักสูตรและการสอนฯ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 4 คน ได้แก่

- 1) ภาคเหนือคือ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนเขตพุนศึกษา วัดเขตพุน จังหวัดเชียงใหม่
- 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น
- 3) ภาคกลางคือ ครู/หัวหน้ากลุ่มงานหลักสูตรและการสอน/กลุ่มงานสาระการเรียนรู้ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย วัดชูจิตธรรมาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 4) ภาคใต้คือ ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 13 คน

และผู้ให้ข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่เลือกมาอย่างเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนและผู้เชี่ยวชาญอีก จำนวน 9 คน อันประกอบไปด้วย

1. ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธศาสตร์วิทยา วัดสุทธาวาส
2. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ครูฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนสิทธิธรรม พระปริยัติธรรม
4. ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ วัดศรีบุญเรือง
5. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ประธานมูลนิธิสุวรรณโคมคำ
6. ตัวแทนนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สาขาศาสตร์ฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
8. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์โครงการ กลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการคุณธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
9. อาจารย์พิเศษ สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 22 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหลักคือ ตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด นอกจากนั้น ผู้วิจัยสามารถใช้เครื่องมือในการบันทึกในรูปแบบต่างๆ เช่น สมุดบันทึกงาน ภาพถ่าย เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ คอมพิวเตอร์ จดหมาย ในการเข้าไปศึกษาสำรวจ เก็บข้อมูล และตีความข้อมูลที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบกับการทบทวนเอกสาร อาทิ เอกสารราชการ ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย สื่อ อิเล็กทรอนิกส์ กฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คู่มือและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วย

1) แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ระดับจำนวน 13 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกไปจัดทำกรสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Groups Discussion) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกมาแบบเจาะจง จำนวน 9 คน เพื่อหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในประเทศไทย ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยแบ่งขั้นตอน ดังนี้

1. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Interview)

ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อคำถามการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) ซึ่งจะมีการกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนโดยการตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยให้ครอบคลุม 3 ประเด็น คือ What, Why, How เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงประเด็นตามที่ต้องการ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ระดับ คือ 1) ระดับผู้อำนวยการส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ 2) ระดับผู้บริหารในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 3) ระดับพระภิกษุและบุคลากรวิชาชีพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face-to-Face-in-depth-Interviewing) และใช้การสัมภาษณ์สองทาง (Two way Communication) เป็นลักษณะของการสัมภาษณ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้ต้องการข้อมูลเป็นการตอบข้อซักถามแบบตรงไปตรงมา และชัดเจนตามการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) มีความยืดหยุ่น เปิดกว้างไม่เป็นทางการเป็นการถามแบบมีอิสระ และบางครั้งประเด็นคำถามอาจจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้ถูกสัมภาษณ์และประเด็นคำถามที่เพิ่มเติมได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งเป็นอิสระและเป็นส่วนตัวของผู้ที่ถูกสัมภาษณ์

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเป็นการสัมภาษณ์และสนทนาแบบเจาะประเด็นด้วยการเชิญผู้เข้าร่วมสนทนา มารวมเป็นกลุ่มที่เลือกอย่างเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 9 คน เป็นการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมหลังจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคลเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของงานวิจัย โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นหัวข้อสนทนากลุ่มร่วมกับผู้วิจัย โดยการตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยให้ครอบคลุม 3 ประเด็น คือ What, Why, How เพื่อชักจูงให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้ตอบ ถกปัญหาอภิปราย และแสดงทัศนะกันอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้งในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับพัฒนาการและสถานะการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำหรับใช้ยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย

ประโยชน์ที่จะได้จากการสนทนากลุ่ม คือ ได้ศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมในประเด็นต่างๆ ที่สอดคล้องกับโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทำให้ได้คำตอบในปัญหาที่ยังคลุมเครือ หรือยังไม่แน่ชัดจากการสัมภาษณ์ เพื่อปรับปรุงแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทยให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ และสามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปผลได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงใช้หลักเกณฑ์ของการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยสยาม มีหนังสือขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลหลักและต้นสังกัด เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อจัดเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล และผู้วิจัยได้ติดต่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่สำหรับสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อจัดเก็บข้อมูลต่อไป

2. รวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้จากเอกสารต่างๆ อาทิ เอกสารราชการ วรรณกรรม รายงานประจำปีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรืองานวิจัยของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวม คัดกรองข้อมูลเพื่อนำมาปรับใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์

3. เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) แบบตัวต่อตัว (Face-to-Face-in-depth-Interviewing) และใช้การสัมภาษณ์สองทาง (Two way Communication) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
4. บันทึกภาพกิจกรรมในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะ และบันทึกภาพบริบทที่เกี่ยวข้อง
5. ถอดความการสัมภาษณ์ระดับลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจนกระทั่งข้อมูลที่ได้อยู่ในระดับอิ่มตัว (Saturated) จึงหยุดสัมภาษณ์
6. ตรวจสอบคำถาม และคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะที่สมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์
7. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นพบ (Discovery) โดยมีเป้าหมายคือการค้นพบประสบการณ์ที่สำคัญ ความคิด (Ideas) ความคิดรวบยอด (Concept) หัวข้อ (Themes) และหมวดหมู่ (Categories) โดยได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อที่ผู้วิจัยจะนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการสร้างข้อสรุปโดย

1. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Interview) และแบบสนทนากลุ่มที่ได้จากการบันทึกเสียงมาวิเคราะห์ โดยการถอดเทปซึ่งดำเนินการโดยนำเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มลงเครื่องคอมพิวเตอร์ ถอดความจากที่ได้ยิน จัดพิมพ์เป็นตัวอักษรและจัดลงหมวดหมู่ตามมโนทัศน์ที่ได้กำหนดไว้
2. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการตรวจสอบว่าหมวดหมู่ที่ได้มีสอดคล้องกับคำถามการสัมภาษณ์และครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้แล้วหรือยัง ถ้าข้อความที่ยังดูขรุขระไม่ไหลลื่นก็ต้องมีการจัดเกลาข้อมูลเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้วจัดระบบข้อมูลใหม่เพื่ออธิบายความจริงจากความเข้าใจ (Recognizable reality) เชื่อมโยงกับปัญหาการวิจัยเพื่อดำเนินการสรุปเนื้อความของงานวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการพรรณนาความ (อธิบาย-ตีความ) (Descriptive Interpretation) เพื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปสรุปสำหรับใช้กำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทยต่อไป